

ԲՈՐՈՅԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԴԻՏԱԿԱՆ

Ժ. ԱՐԻ 1896

Տարմական 10 ֆր. տվիլ - 4 դր.:
Վերանայոց՝ 6 ֆր. տվիլ - 3 դր. 50 հ.
Մեկ թիւ կարժէ 1 ֆր. - 50 կու.

ԹԻՒ 9, ԱԵՊՑԵԱՐԵՐ

Ո Բ Ս Ո Բ Մ Ե Վ Կ Ե Խ

Ո Ւ Ղ Ե Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ԳՐ. ԵՒ. ՆՈՂԵԵԲ ԱՌԱՐՈՒՄՆԵՐԻՆ Ի ՀԱՅ

ոնդոն երկար պատրաստութիւնառանելին ետքը՝ երր 1892 ս. 25ին նշն քաղաքէն ճամբայ կ'ելէր երազոր նուու ներքին Արարին, քիրդիստան եւ ի

Հյոյ՝ ուղեւորութիւն մ'ընելու, առաջին անգամ չէր որ յառաջակողման եւ միջին Ասիա, խնդպէս նաև Ասորիք եւ Պաղեստին ուրբ պատրի կոխէր, ինչու որ այս ճամբորդութենէ յառաջ շաս անգամ արդէն այցելած եր Քիւրդիստան, Միջագետք, Ասորիք եւն. եւ իրեն լաւ նախօք

* Baron Eduard Nolde, Reise nach Innerasien, Kurdistan und Armenia. Arm. Braunschweig, 6. Friedrich Vieweg, 1895. 8° pp. XV+272. — Գործոց լուսած է 13×22 առանձիւթ մետր թերեւ քարեւ մէջ որ առանց բաղադրեւած մականական թեսնոց յէնդհանունը կ'ը գուցնէ գր. Նորդէր կ'առաքն պահուի.

Են նշն իսկ կաւկաս եւ Հիմալայա լեռնաց շրջակայթիւն:

Արշակ ալ Պր. Նորդէր ուղեւորութիւնն սկիզբը 1892 տարւոյն վերջը կ'ինայ, սակայն չուն յաջորդ տարւոյն առաջին օրը հազիւ կըրցած է ճամբայ ելլել դամասկոսէ, ուր Նորդէ 15 օրան մէջ իւր վերջին պատրաստութիւններն ի գլուխ հանած է իր 60 հոգիէ բաշկացեալ խոմք մը, եւ ասանց պիտոյըն փոխագրելու համար ահագին կարաւան մը կազմելով: Աղեկցաց այս պատկառութիւնն եւ կարեւոր ներով լաւ հոգացուած կարաւանի մը պէտքը ընակն է, եթէ մասածնք, որ Նորդէ Փաքը դրած էր 3000 Քիլոմետրէ տեկի ճամբայ մ'ընել աւազուտ անապատներու մէջէն՝ ուր հարկ էր ամէն պատահականութեանց առջեւ պարասատ գտնուիլ:

Ահա այս ուղեւորութիւնն է, զոր առջեւնիս անմնիք: Հեղինակին եղերական մահուընեն ետքը՝ գրքի ամփոփուած ու Հրատարակուած: Ուղեգործեանս մէծագոյն մասը լցու տեսած է Globus (Հատոր 67) թերթին մէջ: Խոկ վերջին մասը՝ Հեղինակն իւր կամաւոր մահուան նախընթաց օրը խաւրած է նշն թերթին հրատարակին, ինդիբելով որ հոգ տանի հրատարակութեան:

* Աղեգորութեան յառաջարարներն մէջ հեղինակին գոյս առած ուղեւորութիւններէն կ'ը գտնէր:

Եց. Նորդէ նաև է 1839 Ապրիլ 16ին Քուրման: Կամաւոր կ'ը ուժիւնուն տանց առանձիւն ետքը 16 տարկան իւնիս անցաւ դիմապին երթաւու: Երբէ տարբէն

Ուղերդութեանս առաջին՝ այսինքն արարական մասը որ ամբողջ երեք ամիս տեսած է, մեզի համար մասնաւոր մտապութեան արժանի ոչինչ կը բավանդակէ: Չուն դամասկոսէ Համարաց ելլերով Մեռեալ ծովու արեւելեան կողմանէ միշտ արեւելեան հարաւորդութեամբ կը յառաջանայ՝ հետզիտե շօշափելը բռորա, կափ, ջրֆ, Հայլ եւ Օնէյլէ. Եւ ասիէ ալ քիչ մը հեռանալը կը համսի այն տեղու ուր Տիրախոսային լցոնութեան 25⁺ աստիճանն եւ երկայնայն թեան 4⁺ աստիճանը զլրար կը կորին. Փայս միջոցին պայ կէտին վրայ գումարած եր իւր բանակը Իրն Թարակ Վեհարբներու դիմաւորը Նորդէ անհրաժեշտ պէտք տեսած է զդրն Թաշիդ տեսնել, վասն զի իւր գիտաւոր նպատակն եր այս ելլեր Վեհարիներու երկրն եւ անոնց վիճակն տուումասիրել:

Նորդէ՝ այս մասին (էջ 5—145) մէջ զրաւիչ կերպով կը ստորագրէ գրեթէ իւր ամեն քայլափիժին տեսածներն: Արարից անտապաններուն մէջ ցիր ու ցան քոնութեանոց քալզաքներն ստորագրած ժամանակ՝ չի մոռնար անոնց նշանակութիւնը մատնանիշ ընդլաւ: Մանրամասն կը նկարագրէ Արարից բռուսականութիւնն ու կենդանները: Գեղեցիկ կերպով կը պարզէ այն կողմէր տիրող զրութիւնն ու յարաբերութիւնները՝ մոտադրութիւնն ի մատնաորդի Վեհարիներու վրայ կենդրոնացընելով: Զանց շառներ յիշանցիկ իւր պաշտօնական անձնաւորութեանց հետ օւնեցած անսկանութիւնները: Որոշ կը քտօւնն տեղական սովորութիւնը ու Արարիտ ընակող բազմազան ցեղերուն առանձնայատկաւթիւնները: Քաղաքական տեսութեան յաժիշտացուած գլուխը մը Արարից ներքսակողման ան-

ցեալն ու ներկան կը լուսաւորուի: Յաւելուած կինանք նկատել այն երկու գլուխները, որոնց մէջ շատ ընդգրածակ կը խօսի Արարից խնչպէս նշանաւոր նոյնակն եւ կարեւոր կինդաննեաց՝ ուղարին ու ձիյն վրայ՝ անոնց յատկութիւններն ու առաւելութիւնները մի առ մի յիշելով: Այս մասին վերջ կու այս՝ Վեհարիներու երկրն զրեթէ ուղղի քծով հիւսիս ելլերով եւ Բազդագ համեսթով:

Աղեգոսութեանս երկրորդ մասը կինանք նկատել այն գլուխները, որոնց մէջ նոյզէ Բաղդադէ մինչեւ Սղերդ ըրած ճամբրութիւնը կը ստորագրէ: (էջ 145—221, համար Ք. գլուխն մինչեւ ժա. գլուզն հէսերը) Քաղաքաներն ու գիւղերը զգոնք շշափած է այս գծին վրայ, մտապութեան արժանի ովհն կ'ընծայեն, եւ կարծես այս պատճանի համար ալ է որ առ հասարակ ասոնց անունը միտցն կը յիշէ ու կ'անցնի: Մուսուլն է միայն որոն անցեալն ու ներկան դրաւած են զհեղինակը: Անցեալը՝ դիռ թուականն մինչեւ իր եօթանասուն տարի յառաջ՝ անկախ ու ազատ իշխանութիւնն մասն ըլլալով ու իր երեք քառորդ գարէ ի վեր միտցն ուղղակի օսմ. պիտօւթեան ձեռքն անցած ըլլալով: Իրողութիւնն մը որ ինչպէս հեղինակն իրաւամբ կը Համարի՝ շառ քիշերուն ծանօթ պիտի ըլլայ: Կերկան՝ ամէն ազգութեանց ու գաւառութեանց (բաց ի յունականն որ այն պէտ տարածուած է յառաջակրոնա Ամիր արեւմտեան գտաւոնները —) այստեղ համախրես բռաւծ ըլլալով: Իրօք ալ՝ եւրապացի ուղեւորի մը վրայ անավոր տպաւորութիւն յառաջ կը բերէ, երբ հետաւոր երկրի մը մէջ — ուր թերեւս մոքէն իսկ չէր անցըներ քրիստոնէից հանդիպիլ — յանկարծ միք վիրը ալ եւ այլ գաւառութեանց ու ազգութեանց պատճանն տարբներ ըջապատուած կը տեսնէ: Մուսուլ 75.000 բնակչաց 20 հազար քրիստոնեայ կը համարուի: Նորդէ՝ քաղաքին գաղզ. հիւսպատուի իրեն տուած մէկ սեղանին առթիւ սեղզանիցից կը տեսնէ քրիստոնէայ աստիճանութեան բռաքանութեան: 1877ին վերց հարաւայը Ամերիկա կը գտնէնք, ուր Ամերիկա կողմէ գերացներ: Գեղացներուն գոյս այլ պատճանակի մատնականութեանը քահանա: 1883 քորդէ Կայի ժամանակական կառանալով կը պատճանակ գոյս կամաց եւ առաջանական էկան անտառի գումանը, ու յանու Ասքիրից, ուր քրիստոնէան թեան մը սականառութեանց մէջ մտաւ: ստամբինը իմէթ պատաժն ուղղից բաղկեցած հարաւորու սեսուութիւնն իրիս: տօրի առք առ բաստանն թեան մը պատճանակ աստանակ էկան: ուր լացագութեանց հայոց նման պատճան մը առ հերցու թարեւածքուն բնական էկան: Ռէկ տօրին մայրէց նորդէ Ամերիկա կը գտնէնք, ուր արկածալց մէջ ուղղի 1883 քորդէ Կայի ժամանակական կառանալով գոյս կամաց եւ առաջանական էկան անտառի գումանը, ու յանու Ասքիրից, ուր քրիստոնէան թեան մը սականառութեանց մէջ մտաւ: Աւանք եացած քրիստոնէան թեանց մէջ անցնաց, պիտի որ միայն սկիզբներէ լուսուն համարացան իր արկածալցը կերպութեանը ու առաջանակ մէջ:

Ետքաւած կինչեւ Սղերդ տարածուող լայնածաւալ երկիններուն գրեթէ վակատուն թաղդագէն մինչեւ Սղերդ լուսաւորութիւնն կը կազմեն դլուս ունենալը իրենց միտցնալու այս համարական մէջ: Բազդագ կինչեւ Սղերդ տարածուող լայնածաւալ երկիններուն գրեթէ վակատուն

բնակչաց ու այն կողմերը տիրող գրութեան վրայ գաղափար տալու համար՝ քրդերու միայն մեկ զեղին՝ չէ մամլէններուն վրայ մանրամասն կը խօսի. Այս ցեղին՝ 75—80 տարի յաւաջ զարդարականամասն գաղթելու ու Սուլթանիկեր, բաղմանի ու Չեմշեմալի կողմերը հաստատուիլը յիշելէն ետքը՝ կ'անցին այս նորագաղթ ցեղին գործածներն ընթերցողաց առջելը բրազիլը. գործեր՝ որոնց պատմառաւ օմն՝ պետութիւնն երբու անգամ զինու զօրութեամբ (1886ին ու 1890ին) զատկը զսպելու ստիպուեցաւ Այս երկու արշաւակներն ու ասոնց ելքը այս բաժնին մեկ մեծ մասը կը բրոնեն: — Այս կողմերու թափառական միւս ցեղերուն իրառու հետ ունեցած թշնամական յարաբերութիւններն ալ են խորհրդածութեան առաջնիւթ մատակարարած հեղինակին:

Ըստաներէն դիւրին է հետեւցնել թէ տեղագրական մասին մեծ տեղ տրուած չէ. Հազիւ հու ու հոն առիթ կ'ունենայ Պր. Նոլդէ կիպերարի աշխարհացոյց տախտակներուն մասունքներուն մտադիր ընելու, պէսպէս ճամբաներուն մշկն լաւագոյնները նշանակելու եւն: Միայն Մուսուլ — ուր՝ իւր այս երկրորդ աղջեւորութեան ժամանակ երեք շաբաթ կեցած է — ու շրջակալըր, եւ ի մասնաւորի չինուէի դիրքն ու աւերակները գոհացոցին կերպով մեր առջեւը կը դրուին:

Արքական եւ քրդական մասերուն կը յաջորդէ հայկականը, որ աղջերութեանուն երրորդ եւ ամենէն կարճ մասը կրնայ համարուիլ՝ գորին վերջին 50 (221—272) էլշեր գրաւելով: «Նոլդէ 20—25 օրւան մէջ՝ բաղչուու, կարսն եւ բարերդի վրայէն՝ Սլյոդէն Ցրապիզն կը հասնի մեծ փութիւնութեամբ աճապարելով եւ կարծես դիմամարի սոլորական մասերուն ընողով եւ բարձրաբերձ ցիւներուն վրայ մասնաւորին ու անսովոր արահետներն ընթարելով:

Սլյուրք վրայ արուած տեղեկութիւնք գոհացոցին ըլլալէ շառ հետու են. միայն մնակչաց թիւը (15,000) կը նշանակուի, եւ մէկ խօսքով՝ կ'սովի թէ բայ շինուած քաղաք է. անշոշշատ պյառափ բայ որշափ լաւ որ կրնայ ըլլալ պյառիսի տեղ մ'ինկած ասիական քաղաք մը: Քարերախարար Մղոնէ¹ մարածախտէն սկսեալ՝ մինչեւ Պրոֆ. Ալինչ² ամէն այս կողմերը հան-

դիպով եւրոպացի ուղեւորք մանրամասն տեղեւ- կոթիւն տուած են քաղաքիս վրայ, եւ Նորդէ անոնց բածներուն վրայ բան մ'աւեցրնել կրցած չէ Սլյուրքը Մշց հետ կապող ճամբուն արեւ- մտեան կոյմը գոնուող 250—300 քրդաբնակ եւ հայաբնակ գիւղերուն, ինչպէս նաեւ Սամայ վրայ՝ համառօս տեղեկութիւն մը կու տայ, այն ալ Սլյորդ բնակող Դոմինիկեան կրօնակորի մը պատմանեներէն առնուլ: Ասկէ ետքը Կ'անցնի Հա- մբէրի անուաննեալ Հեծելագնդերուն Ռուսաց կողմէներուն նմանութեամբ կազմուելուն ընդ- արձակ պատմանթեանը եւ այս գնդերուն ստուա- րութեան եւ իրական նշանակութեան:

Նորդէ ճամբան շարունակերով կը հասնի Բաղէւ, եւ քանի մը առոի մէջ կ'ամփոփէ այս քաղաքնին վրայ ըսկելիքը՝ շատ մէծ տեղ տալով անհատակին ընդունելութեանց եւ այս առթիւ- տուած սեղաններուն, որ որչափ ալ փառաւոր եղած ըլլան, ընթերցողին համար զարի են նշա- նակութենէ: — Բաղէւնները՝ լեռներու վրայէն յայու աճացած ժամանակի գիւղերու մէջ այնպիսի չէլքերու ալ կը համբիսի, որոնք իրենց նախ- նական ու յատուկ կազմութեամբն քաննոփոնի ժամանակէն սկսեալ միշտ մտադրութիւն գրաւ- ած են: Շէնքերու նման՝ յընթացս գարերու՝ շատ տեղ անինիփոն մնացած է բնակչաց զրա- դումն՝ եւ իրկագործութիւնն ու անասնաբու- ծութիւնը:

Ուղեկիրը կարնց ու շրջակայից դրից, կարեւորութեան եւ պատերազմական տեսակե- տով ունեցած նշանակութեան եւ նորագոյն ժա- մանակներ այս կողմերն ամրացնելու տարուած հոգն ու ինամբիւն վրայ շատ երկայն կը խօսի, իսկ քաղաքնին վրայ՝ գրեթէ ամէն Conversations- Lexikոններու մէջ գտնուած են աւել զրոցելիք չունենալով՝ ընթերցոյն անոնց կը խօսէ, եւ ինը շրջերուեա գագարէ ետքը՝ Տրավոկնի ճամբան կը լուսէ. այս գիծն, բայց ի մասնաւորի վերջն օրւան ճամբան՝ պյա զրասացքին ու թամ- սեայ ուղեւորութեան ամէնէն անտանելին ու գժուարին կ'ըլլայ: — Տրավոկնի շշակայքն, արտօնածութիւնն ու ներածութիւնը մանաւոր ու - շադրութեան առարկայ ընելէն ետքը՝ հեղինակը կը մտնէ նաւ՝ կ. Պոլսի երթալու, որով եւ կը փակուի ուղեւորութիւնը:

Թէեւ գիլքն ընթերցողին վրայ հաճոյա- կան տպաւորութիւն մը յատաջ կը բերէ, բայց այս տպաւորութիւնը լոկ նոլդէի ոմզն գեղեցկու- թեան եւ կինամբանթեան արդիւնքն է. բայ որում՝ հեղինակը ամէնէն ընչին բանն ալ պյառէ

¹ Briefe über die Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835—1839 von Helmuth v. Moltke, Hauptmann im Generalstabe. 3. Aufl. Berlin 1877. ² Հանդէս Ալ. Գ. առթ. 1890, էլ. 204:

ստորագրել գիտե, որ կը գրաւէ՛ ոքափ ալ ընթերցող դիսնայ թէ իմանալիքն ստորագիան երեւոյթ է և ծանօթ իրողաթենէ մ'աւելի չէ: — Գալով ի մանաւորի գ մասին բռվանդակութեան կը տեսնենք որ Կողդէ ոչ Հայոց Հին կամ նոր տեղագրութիւնն ուզած է աւումասիրել, եւ ոչ տնտեսական եւն գրամթիւնը պարզել, այլ իրեւ պարզ զօսաշօջեկ' ինչ որ իւր գծին վրայ տեսած է, զայն թէիթե եւ վերիվերյա վերպարզ աւանդած է: Պէտք ենք ըսել թէ իւր տեսանելոն ու Նշանակածները՝ փոքր փոփոխութեամբ երկրին ամեն հոգերուն ոչ այնաչփ աղօս պատկերը կ'ընծանն, եւ ըստ Հետեւորդի ուղիղ են աւետութիւններն ու խորհրդատութիւնները: Որպահ ալ Հայոց Համար Նշանակութիւնն չունեցող աշխատափութիւնն է իւր բռվանդակութեան շատունց ծանօթ ըլլալոն պատճառու, սակայն եւ բրոպացց լաւ ծառայութիւն մատուցած է Պո: Կողդէ իւր երկով՝ անոնց առջեւ կարեւոր երկրի մը ներկային պատկերը պարզելով:

Հ. Բ. Պ.

ԱՅ Խ Ա Ր Հ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Ա.

ԳՈՅՇՈՒՅՆ ՑԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ Ք Ա Յ Ո Ւ Ո Յ Վ Ր Ը
(Հարաբեկութիւն)

9.

Ա սիլ Բ. բուլղարակուտոր կայսեր մահուը նէն քիչ մ'ետքը՝ արեւելք նոր ժողովրդ մը՝ Սելջուկեան Տաճիկերու բարձմանաւ խմբերը՝ յերեւան եղին: Քանի որ այս խմբերուն առաջնորդներն ի խոռքեցմ են ի նորասոն շարած էին՝ շաս վախառու բանակներ Հայոց սահմանակից երկիրները՝ նորին յունական պահակացարաց պաշտպանութեան, որ Պողերու յարձակումն ենք յանուանեած ենք եւ առաջնորդ ենք եւ առաջնորդ ենք որ Միքայէլ Աղասահման մինչեւ գանձակ-Շահաստան յարձական յառաջացաւ Քիչ ժամանակէն արիշ՝ կերպարանը առաջ իւր երբեմն երեւմն հու ու հու ի դոր գրուած յարձակմանց յաջրդեցին ծրագրի մը համացցին պատաստուած մեծամեծ արշաւանքեր: Այս արշաւանաց միջինն Սելջուկեանց բանակն իւր վաղմի այսու- թեան համեմատ երեւ մասի իւր բաժնուէր: ամէնն զօրաւոր բաժնին իւնորդն լր իւնորդն եւ ալլուրաց Ապագարականին վրացին դէկ ի խոլթ ու Մահապիկերու կը յառաջնար, իսկ երկու թեւեւ բէն մին երախայ նորեւէն մին Արու: Դիմարի զօրաց առաջնորդն ըլլալով՝ Միքայէլի վրայ բարձր վետեամբ գլուխն ինչ եկաւ:

Նուեթեամբ դէկ ի իրակ ու Զէկիրէ: Եւ վերջապէս սոյն խմբերը միանալով՝ հոռանից ընթաւու երկրներ վայ կը յարձակէին: Եփրատոյ կողմէրը անհետացան ոյն ճախութիւնն ու ազգեցութիւնը, զոր Առաջի միւռանգամբ հաստատած էր: Տիգրանագերսի Միաւանեանները ստիպուած էին այսուհետեւ իրենք զիրենքի Տուզդիի տուած Հրահանգներուն պատշաճութիւնն է, մինչեւ որ սոնկը ալ Թիւրքմէններուն առերան տեղի տանի: Մերձակայ երկիրներուն ակերա գլուխն ալ եկաւ միւնչնոյն բանի: Մեծ գուշակութեամբ կցան իրենք զիրենք անկափ բանել լեռներու վրայ եւ ձորերու մէջ հոս ու հոն ծածկաւած ամբոցներու ժամանական պետքը, այսպէս ի մասնաւորի ի Պանտու եւ ի Կառան կամ եւ զգածանալի կերպով մը նաեւ Տիգրիի ազգերականց սահմաններն, եւ նոյն իու ի Տարօն, ուր Սասանացց օգնութեամբ գէտ զնելու կարու ըլլալը ցուցու Մամիկոննեանց ուննն, որ Բունաց ձեռնաւութեամբ գործեած էր:

Արիստակէս Լասարիլեացի (Գլ. Ժ. Ե.)

Հետեւեալ համառու ու ամփոփ սեղեկութիւնը կու այս ամենին նշանաւոր աշխատանքներէն միսի վրայ, որ 1054ին սկսաւ եւ Սուզդլիի զրաց Սասանցիններն շարաշար յառմաւելով՝ 1058ին լիցաւ: «Սուլթանը անհամար բաշմութեամբ՝ զնոց արաբակ վարչիշաւ եւ զիրեկրաւ, Ապահովներ ու Հար գաւառները մանենվ՝ Մանազ-կերու ամուր քաղաքն վրայ քայլց ու գաշցաց բովնետակ մնդարէակ տեղերը նաւածեց», ու ինչպէս ուրիշ սեղեկութիւն մը կ'աւելցընէ: Քարաւալի (ևծուէվալօս) անամենար բլուզութեամբ՝ զնոց արաբակ վարչիշաւ եւ զիրեկրաւ, Ապահովներ ու Հար գաւառները մանենվ՝ Մանազ-կերու ամուր քաղաքն վրայ քայլց ու գաշցաց բովնետակ մնդարէակ տեղերը նաւածեց», ու ինչպէս ուրիշ սեղեկութիւն մը կ'աւելցընէ: Քարաւալի (ևծուէվալօս) անամենար բլուզութեամբ՝ զնոց արաբակ վարչիշաւ, եւ սակայն չկըրց քաղաքն առնուէ, ուր Վասիլ յանապահի իւ պատպահէր: Առոր վրայ սաստիկ կատաղաւ: «Ծրճակեաց ասպատակու յերեւան կողման բարերէն, ի հիմուն մինչեւ յանուքն Ավալազաց եւ մինչեւ իւ լուսի որ կայ Պատիկոր եւ մինչեւ ցատորոսն Կովիասաւ, եւ յարձեւմանու մինչեւ յանտառն Ճանեթիյ, իսկ ի հարաւ՝ մինչեւ Սիսին կուսական լետան եւ բովնադակ կալեալ շաշակարհ իւրեւ հնաօթք պատահ անգամ ապատակի ու Հայուն ամուսին կոմենտոսի գրան անըն՝ իւ հանէ իւ հանէ իւ հանէ կոմենտոսի գրան անըն՝ իւ անէ իւ անէ իւ հանէ Վլային, որ 1048ին յանուանեց գաշտը Կապատառու ամրոցին քաղաք Սելջուկեաններ գերեւալ Լիպարտու իւրեւ պազ Սելջուկեաններ որդին էր: Իւ անէ կուսահելի անձ լըլլալ՝ քիչ ժամանակ յառաջ թօնաման էր իւր վրայէն հապատկութեան (Vassall) լըլլը եւ միա- բանած էր հիմուն թակաց հետ, որնց առարտու բարեւուն դրանց անցած Օխթին ու Ճանեթ ա- ամինորդց: Իւ անէ որդիններէն մին Արու: Դիմարի զօրաց առաջնորդն ըլլալով՝ Միքայէլի վրայ բարձր վետեամբ գլուխն ինչ եկաւ:

Ասնո վրայ հետեւեալ սեղեկութիւնը կը հաղորդէ Մատահուս Ուռհայցից: «Տաճիկերն Արաբարի առաջնորդութեամբ Միքայէլի մարմայ ելլերով եւ Եփրատն անցնելով հանճիթ եւ Տաճիկ յարձակեցան: այն առաջ արաբունց տէրն էր Պանիքի Մատիկնեան Մամաշցի որդին: Թաննիկ Սամայ յեւնագաւառէն զոր ժողովնելով՝ Տաճակաց վրայ յարձակեցան: Գլակայ վակրին (— Սուր